

Broedvogels in de zuidelijke Binnenveldse Hooilanden 2021

1. Gebiedsbeschrijving

De Binnenveldse Hooilanden is de benaming van een natuurgebied in het Binnenveld, tussen Wageningen, Ede, Veenendaal en Rhenen. Het zuidelijk deel hiervan, een van de laagste delen van de Binnenveldse Hooilanden, begrensd door het Valleikanaal (de Grift), de Werftweg in het noorden, de Veensteeg in het oosten en doorlopend tot vlak voor Wageningen, is recent ingericht tot natuurgebied. Eigenaren van dit zuidelijke deel zijn Staatsbosbeheer (74 ha), de Stichting Mooi Binnenveld (49 ha) en de Coöperatie Binnenveldse Hooilanden (53 ha). Er wordt gewerkt met een gezamenlijk beheerplan. Het gebied is aan het reguliere agrarische gebruik onttrokken, en in de jaren 2018 tot begin 2020 heringericht tot beoogde natuur.

In het noorden grenst het nieuwe gebied aan de Bennekomse Hooilanden en de Bennekomse Meent, reeds langer Natura 2000 gebieden. De Meent grenst weer aan de Groene Grens, en aan de Utrechtse kant aan de Hellen (eveneens Natura 2000) zodat een samenhangende strook natuur is ontstaan tussen Wageningen en de A12.

De voedselrijke toplaag van het nieuwe gebied werd grotendeels afgeplagd. Door dit afplaggen is niet alleen de nutriëntrijke (nitraat, fosfaat) bovengrond verwijderd, maar het gebied werd er ook natter van en de kwel kon dichterbij het maaiveld komen. Beide effecten zijn gunstig voor de gewenste ecologische ontwikkeling. Niet het hele gebied is overigens in gelijke mate ontgraven. Er is gewerkt met micro-reliëf en er zijn bijvoorbeeld ook kleine geultjes in het landschap aangelegd (veenstroompjes). Dit alles om variatie te krijgen en om (regen)water af te kunnen voeren. De kwel wordt veroorzaakt doordat het terrein tussen twee stuwwallen in ligt (de Utrechtse heuvelrug en de Veluwe), zodat het grondwater onder deze beide stuwwallen in het laaggelegen tussengebied omhoog kan komen.

Er zijn diverse hydrologische maatregelen genomen. Al deze maatregelen zijn erop gericht om:

- het nutriëntenrijke water afkomstig van omliggende landbouwpercelen uit het gebied te weren;
- het gebied zoveel als mogelijk te voorzien van kalkrijk, schoon kwelwater; dit is namelijk het water dat van belang is om de gewenste ecologische ontwikkelingen te krijgen;
- zo veel mogelijk voorkomen dat regenwater langdurig op het maaiveld blijft staan. Dit kan namelijk leiden tot (ongewenste) verzuring.

De belangrijkste getroffen hydrologische maatregelen zijn:

- Het dempen van de aanwezige detaildrainage in de landbouwpercelen en in de Bennekomse Hooilanden. Hierdoor wordt voorkomen dat gebiedseigen (kwel)water te snel wordt afgevoerd;
- Het graven van een nieuwe watergang: de Kromme Eem naast de al aanwezige Grift (Valleikanaal). De Kromme Eem wordt gebruikt voor het afvoeren van het gebiedseigen water, en komt uit in de Grift, waardoor al het water uit het Binnenveld uiteindelijk naar het Noorden, naar het Markermeer stroomt.
- Het verplaatsen (lees: nieuw graven) van twee sloten voor de afvoer van oppervlaktewater uit de omgeving van Bennekom (o.a. de rioolwaterzuiveringsinstallatie). Dit zijn de Veenkampensloot en de Uilenpassloot. Deze komen uit in de Grift en zijn hydrologisch geheel gescheiden van het natuurgebied.
- Realiseren van compartimenten (kaden) die inundaties vanuit de landbouwsloten en Grift tegengaan.

In het onderstaande een kaart van de zuidelijke Binnenveldse Hooilanden:

Langs het fietspad ligt een meteostation. Het huisje “De Snip” is eigendom van een jagersvereniging. De beoogde/verwachte natuurtypen zijn in het noorden blauwgraslanden, in het midden trilveen en in het zuiden behalve natte weilanden vooral dotterbloemhooilanden. De eerste jaren domineren nog onbegroeide stukken, zandige terreintjes en moerassige plassen. Langs Grift en Kromme Eem zijn rietstroken aanwezig, wisselend in breedte en ouderdom. Ook in het gebied zijn rietstroken aanwezig, langs gedempte watergangen, loodrecht op de Veensteeg. Tussen Grift en Kromme Eem bevinden zich grassige percelen en ruigtes, erdoorheen loopt een kade. In het bosje met verschillende soorten loofbomen en struiken zijn twee eendenputten aanwezig. Het gebied zelf is verder vrijwel boom- en struikloos, maar langs de Veensteeg en bij de Snip staan wat bomen, en in 2020 zijn langs de Veensteeg jonge meidoornstruiken geplant.

Er is dus sprake van een aantal te onderscheiden leef- en broedgebieden voor vogels: natte schraallanden, drogere zandige stukken, water, riet, bos, bomen.

2. Methode

Gedurende het broedseizoen, van begin maart tot medio juli, is door twee groepen gewerkt aan de inventarisatie van de aanwezige vogels. Het onderste deel tot aan het bosje is geteld door de vogelwerkgroep (VWG) Wageningen, het bovenste deel - van de Werftweg tot aan het bosje - door de VWG Ede. De tellers gingen alleen of in tweetallen het gebied in, met een gemiddelde frequentie van 1 x per 10 dagen voor het gebied “noord” en 1 x per week voor “zuid”. Er werd gewerkt vanaf de kades/wandelpaden rondom het gebied c.q. tussen Grift en Kromme Eem. Op een aantal plekken werd het gebied doorkruist, echter eveneens via de aanwezige kades langs de beide afwateringssloten en het fietspad. Ook werd geteld vanaf de vlonder in het ‘Mooi-Binnenveld’-deel. Het lagergelegen terrein zelf werd niet betreden, met uitzondering van de noordelijke rand van het bosje.

Gebruik werd gemaakt van de BMP-A methodiek van Sovon, waarbij alle gevonden vogels met een code werden ingevoerd in Avimap, tijdens de rondes op de mobiele telefoon of tablet, dan wel achteraf. Daarbij moest bij elke waarneming één van 14 broedcodes worden ingevoerd: code 1 een volwassen individu, code 2 een zingend of baltsend individu, code 3 een paar in een geschikt broedbiotoop, tot en met code 16, nest met jongen. Na afloop van het telseizoen werden via de module Autocluster van Sovon de in het veld verzamelde gegevens door de computer omgerekend tot aantallen territoria per soort en tot de locatie van elk territorium.

De meeste bezoeken hadden plaats vanaf een half uur voor zonsopgang. Tevens waren er een aantal reguliere avondrondes. In juli werd een aantal keren extra een avondrondje langs het fietspad gemaakt, omdat bleek dat hier nog kwartels zo laat in het seizoen te horen waren.

Daarnaast waren een aantal ervaren weidevogelbeschermers (WBO-zuid) actief. Van 25 maart tot 1 juni speurden zij vanaf doorgaande wegen en wandelroutes (non-invasieve methode) met telescopen wekelijks alle percelen af op broedende vogels (vogels op het nest). Gezien de grote afstanden werd een broedende vogel alleen genoteerd als die 3x visueel op dezelfde (broed-)plaats werd waargenomen. Dit resulteert voor de kievit en de scholekster in accurate cijfers, maar voor de wulp en grutto (waarvan ook enkele nesten werden gelokaliseerd) is deze methode niet accuraat vanwege hun betere schutkleur (om van de tureluur maar helemaal niet te spreken). De waarnemingen voor de soorten wulp en grutto (en waarnemingen m.b.t. pullen) zijn dan ook alleen maar gebruikt als aanvullende informatie. De resultaten van de weidevogeltellers zijn gepooled ingevoerd in Avimap op 30 april en 8 mei.

In 2020 werden op dezelfde manier de gegevens van weidevogelnesten en pullen verwerkt. Bij de BMP-telling van 2015 werden de gegevens van de weidevogelbeschermers niet meegenomen, zodat de aantallen weidevogels voor 2015 niet vergeleken kunnen worden met die van 2020 en 2021.

De weersomstandigheden tijdens de teldagen waren wisselend. Meestal zonnig en droog, soms echter wat mistig. Een enkele keer regende het zo hard, dat de telling niet door kon gaan.

In tegenstelling tot eerdere jaren was 2021 natter dan gemiddeld, vooral mei en juni waren zeer natte maanden. De temperatuur was in april en mei vrij laag, die in juni echter hoger dan gemiddeld. In het

broedseizoen kenden drie maanden (maart, april, juni) meer zonuren dan gemiddeld, terwijl mei juist minder zonuren had (Bron: Weer online jaaroverzicht).

Na afloop van het telseizoen werden door de auteurs alle waarnemingen met de bijbehorende codes geanalyseerd op kennelijke onjuistheden, waarna dit bij de tellers werd geverifieerd. Soms ging het om verschillende interpretaties van de Sovon-codes. Zo werd door een enkele teller een paar met twee pullen (code 12) ingevoerd als 4 waarnemingen met code 12 terwijl het 1 waarneming met code 12 had moeten zijn. Ook werden enkele opvallende waarnemingen van bijzondere soorten gelegd naast de bevindingen op de site Waarneming.nl, waarna in een enkel geval werd gecorrigeerd, na overleg met de teller.

In januari 2022 werden de resultaten van 2021 en de valkuilen met betrekking tot de codes op een avond met alle tellers besproken, ter voorbereiding van teljaar 2022.

Tabel. Overzicht teldata en waarnemingen

	Datum	Tijd	Deel	Tijd van de dag	Gebied	Aantal soorten	Aantal waarnemingen
1.	3 maart	07:30 t/m 11:00	50%	zonsopgang	zuid	31	141
2.	5 maart	06:51 t/m 10:22	50%	zonsopgang	noord	27	113
3.	17 maart	08:30 t/m 11:10	50%	late ochtend	zuid	43	166
4.	20 maart	06:31 t/m 10:37	50%	zonsopgang	noord	36	296
5.	21 maart	06:12 t/m 09:41	50%	zonsopgang	zuid	34	149
6.	23 maart	06:02 t/m 10:14	50%	zonsopgang	zuid	39	192
7.	29 maart	07:25 t/m 11:40	50%	zonsopgang	zuid	39	232
8.	30 maart	08:59 t/m 12:13	50%	late ochtend	noord	35	209
9.	10 april	06:32 t/m 09:57	50%	zonsopgang	noord	41	292
10.	10 april	07:11 t/m 10:48	50%	zonsopgang	zuid	46	153
11.	13 april	07:30 t/m 10:45	50%	zonsopgang	zuid	58	191
12.	22 april	08:17 t/m 13:08	50%	late ochtend	noord	51	315
13.	24 april	05:32 t/m 10:06	50%	zonsopgang	zuid	47	346
14.	30 april	10:00 t/m 14:00	50%	late ochtend	zuid	4	83*
15.	1 mei	05:42 t/m 09:49	50%	zonsopgang	noord	46	243
16.	1 mei	05:56 t/m 08:32	50%	zonsopgang	zuid	49	128
17.	8 mei	10:00 t/m 14:00	30%	late ochtend	beiden	8	82*
18.	14 mei	20:06 t/m 22:25	50%	avond	noord	24	147
19.	16 mei	05:59 t/m 09:04	50%	zonsopgang	zuid	38	170
20.	20 mei	05:20 t/m 08:30	50%	zonsopgang	zuid	52	161
21.	24 mei	05:13 t/m 08:31	50%	zonsopgang	noord	35	222
22.	28 mei	05:03 t/m 08:40	50%	zonsopgang	zuid	36	209
23.	2 juni	06:35 t/m 12:20	50%	late ochtend	zuid	41	248
24.	2 juni	22:14 t/m 23:39	50%	avond	zuid	5	10
25.	3 juni	20:00 t/m 20:30	10%	avond	zuid	3	3
26.	5 juni	05:01 t/m 07:27	25%	zonsopgang	noord	31	162
27.	5 juni	07:28 t/m 09:54	25%	zonsopgang	noord	30	102
28.	9 juni	05:20 t/m 09:25	50%	ochtend	zuid	49	143
29.	15 juni	05:59 t/m 09:36	25%	zonsopgang	noord	36	161
30.	17 juni	06:03 t/m 09:01	25%	zonsopgang	noord	30	92
31.	26 juni	05:06 t/m 09:26	50%	zonsopgang	noord	40	260
32.	4 juli	22:15 t/m 23:00	5%	avond	zuid	3	5
33.	7 juli	21:00 t/m 23:50	40%	avond	zuid	3	6
34.	9 juli	20:50 t/m 22:05	40%	avond	zuid	2	18
35.	9 juli	23:04 t/m 00:04	50%	avond	noord	4	12
36.	10 juli	21:02 t/m 22:17	10%	avond	zuid	5	21
37.	11 juli	21:04 t/m 23:07	40%	avond	zuid	2	18
38.	11 augustus	14:00 t/m 14:30	1%	middag	zuid	1	1

*Deze tellingen betreffen de gepoolde waarnemingen van broedende weidevogels en pullen (zie tekst)

3. Resultaten

In 2021 werden in de zuidelijke Binnenveldse Hooilanden 57 soorten broedvogels vastgesteld, met in totaal 667 territoria. Onderverdeeld naar biotoop ging het om 11 soorten weidevogels, 14 soorten watervogels, 5 soorten rietvogels, 10 soorten struweelvogels, 11 soorten bos- en bosrandvogels, 3 soorten roofvogels (boomvalk, buizerd en steenuil) en een restgroep met 2 soorten pioniervogels en de koekoek. Er hebben 17 rode lijst soorten in het gebied gebroed (zie tabel hieronder).

Tabel. Aantallen territoria en dichtheden van broedvogels in de zuidelijke Binnenveldse Hooilanden in 2021
RL = Rode Lijst status (RL 2017), BE = bedreigd, KW = kwetsbaar en GE = gevoelig.

Soort	N	N/100 ha	RL	Soort	N	N/100 ha	RL
Weidevogels				Rietvogels			
Grutto	20	11,4	GE	Rietgors	49	28,0	
Tureluur	26	14,9	GE	Kleine karekiet	45	25,7	
Wulp	11	6,3	KW	Rietzanger	4	2,3	
Scholekster	8	4,6		Watersnip	4	2,3	BE
Kievit	121	69,1		Blauwborst	11	6,3	
Gele kwikstaart	33	18,9	GE	Struweelvogels			
Graspieper	63	36	GE	Fazant	8	4,6	
Veldleeuwerik	5	2,9	GE	Winterkoning	3	1,7	
Kwartel	22	12,6		Heggenmus	1	0,6	
Patrijs	6	3,4	KW	Roodborst	1	0,6	
Kwartelkoning	1	0,6	BE	Merel	2	1,2	
Watervogels				Kneu	3	1,7	GE
Wilde eend	15	8,6		Bosrietzanger	20	11,4	
Krakeend	10	5,7		Spotvogel	2	1,2	GE
Kuifeend	4	2,3		Grasmus	12	6,9	
Slobeend	4	2,3	KW	Zwartkop	2	1,2	
Zomertaling	3	1,7	BE	Bos- en bosrandvogels			
Bergeend	1	0,6		Zwarte kraai	6	3,4	
Meerkoet	41	23,4		Holenduif	4	2,3	
Waterhoen	8	4,6		Houtduif	6	3,4	
Waterral	1	0,6		Gaai	1	0,6	
Dodaars	1	0,6		Pimpelmees	3	1,7	
Grauwe gans	24	13,7		Koolmees	2	1,2	
Nijlgans	4	2,3		Tjiftjaf	3	1,7	
Grote Canadese gans	1	0,6		Ringmus	3	1,7	GE
Knobbelzwaan	1	0,6		Vink	3	1,7	
Roofvogels				Putter	7	4,0	
Boomvalk	1	0,6	KW	Groenling	1	0,6	
Buizerd	1	0,6		Pioniervogels en koekoek			
Steenuil	1	0,6	KW	Kleine plevier	13	7,4	
				Witte kwikstaart	9	5,1	
				Koekoek	2	1,2	KW

4. Vergelijking met eerdere jaren

Het eerste jaar na de herinrichting van het terrein (2020) is door dezelfde vogelwerkgroepen geteld. De laatste telling vóór de herinrichting was in 2015. Toen werd vooral naar de niet-weidevogels gekeken.

4.a. Weidevogels

Tabel. Aantallen territoria weidevogels

Soort	2021	2020	2015*
Grutto	20	17	2
Wulp	11	8	4
Tureluur	26	13	2
Scholekster	8	4	-
Kievit	121	130	7
Gele kwikstaart	33	30	6
Veldleeuwerik	5	2	1
Graspieper	63	44	16
Patrijs	6	3	-
Kwartel	22	10	2
Kwartelkoning	1	-	-
Totaal territoria	315	261	40*

*2015: weidevogel(-nesten) niet apart geteld en verwerkt zoals in 2020 en 2021

Grutto. Foto: Paul Hulshof

Het aantal territoria weidevogels laat over de hele linie een verheugende toename zien bij vergelijking van 2021 met 2020. Alleen de kievit nam licht af, maar deze soort is niettemin zeer talrijk aanwezig. De verspreiding over het gebied was relatief homogeen, behalve natuurlijk de permanent onder water staande percelen. Zie hiervoor de verspreidingskaartjes in de bijlagen. Verrassend was de aanwezigheid van de kwartelkoning in de buurt van de uitkijktoren.

4.b. Watervogels

Tabel. Aantallen territoria watervogels

Soort	2021	2020	2015	Soort	2021	2020	2015
Wilde eend	15	28	11	Meerkoet	41	31	10
Krakeend	10	4	-	Waterhoen	8	6	6
Kuifeend	4	3	-	Waterral	1	-	-
Slobeend	4	-	-	Dodaars	1	-	-
Zomertaling	3	-	-	Grauwe gans	24	22	9
Bergeend	1	-	-	Nijlgans	4	5	1
Knobbelzwaan	1	1	-	Gr Canadese gans	1	-	-
Totaal territoria					118	100	37

Van de eenden werd in 2015 nog alleen de wilde eend gezien, in 2020 kwamen daar krak- en kuifeend bij, en in 2021 de zeldzamere soorten slobeend, zomertaling en bergeend. Vanwege de afname van de wilde eend nam het totaal aantal territoria eenden echter nauwelijks toe: 35 (in 2020) en 37 (in 2021). Ook het aantal ganzen stabiliseerde. Verheugend waren de komst van de dodaars en de waterral.

De verspreiding van de watervogels over het gebied beperkte zich begrijpelijkerwijs tot (oevers van) Grift, Kromme Eem, afwateringssloten en de permanent onder water staande percelen. Zie de kaartjes in de bijlagen.

4.c. Rietvogels

Tabel. Aantallen territoria rietvogels

Soort	2021	2020	2015
Rietgors	49	45	26
Kleine karekiet	46	54	51
Rietzanger	4	2	3
Watersnip	4	3	1
Blauwborst	11	5	1
Totaal territoria	114	109	83

Het totaal aantal territoria rietvogels nam in 2021 slechts weinig toe t.o.v. 2020. Behalve in de rietkragen langs de Grift en Kromme Eem wordt ook gebroed op sommige plekken langs de afwateringssloten en zelfs in riet langs voormalige - nu gedempte - sloten. Zie de kaartjes in de bijlagen.

De blauwborst voelt zich kennelijk thuis in het gebied met riet en moerassige schraallanden.

Blauwborst. Foto: Paul Hulshof

Rietgors. Foto: Paul Hulshof

4.d. Struweelvogels

Tabel. Aantallen territoria struweelvogels

Soort	2021	2020	2015	Soort	2021	2020	2015
Fazant	8	16	9	Bosrietzanger	20	12	23
Winterkoning	3	4	13	Grasmus	12	11	11
Heggenmus	1	1	3	Spotvogel	2	1	1
Roodborst	1	1	-	Tuinfluiter	-	1	1
Roodborsttapuit	-	1	12	Zwartkop	2	4	1
Merel	2	2	11	Kneu	3	4	3
Zanglijster	-	1	1	Totaal territoria	54	59	89

Van de struweelvogels weten alleen bosrietzanger en grasmus zich in flinke aantallen te handhaven. De andere soorten blijven stabiel of nemen af, en de aantallen zijn laag. Dit is op zich niet verrassend, omdat het struweel en de opslag van struiken en boompjes elk jaar worden gemaaid c.q. handmatig verwijderd. Alleen in het bosje en hier en daar langs de Veensteeg en bij het fietspad is nog struweel aanwezig. Voor grasmus en bosrietzanger geldt dat de bomen langs de Veensteeg met hier en daar ondergroei/struweel resp. het riet in het terrein kennelijk voldoende compensatie bieden. Een aantal soorten is (vrijwel) geheel verdwenen.

4.e. Bos- en bosrandvogels

Tabel. Aantallen territoria bos- en bosrandvogels

Soort	2021	2020	2015	Soort	2021	2020	2015
Holenduif	4	3	7	Ringmus	3	2	3
Houtduif	6	9	8	Vink	3	6	7
Gaai	1	1	2	Groenling	1	1	-
Pimpelmees	3	4	6	Putter	7	16	5
Koolmees	2	5	2	Ekster	-	1	2
Boomkruiper	-	-	3	Kraai	6	4	4
Tijftjaf	3	3	11	Totaal territoria	39	55	60

Het aantal territoria van de bos- en bosrandvogels neemt gestaag af. Het gaat hierbij enerzijds om de vogels van het "bosje", anderzijds om de vogels van de bomen langs de Veensteegomen en bij het huisje De Snip. Weliswaar is het oppervlak van het bosje gelijk gebleven, maar in de afgelopen jaren is er veel veranderd in de bomenrij langs de Veensteeg, o.a. door verder "onderhoud" (vaak verwijderen takken) van de oude populieren en aanplanten van nieuwe jonge bomen. Ook het omringende terrein van het bosje is veranderd en o.a. veel natter geworden.

4.f. Pionier soorten en koekoek

Tabel. Aantallen territoria pionier soorten en koekoek

Soort	2021	2020	2015
Kleine plevier	13	9	-
Witte kwikstaart	9	11	2
Koekoek	2	1	1
Aantal territoria	24	21	3

De typische pionier kleine plevier, die broedt op zandige kale strandjes nabij water, heeft zich hier gevestigd na de natuurontwikkeling; in 2015 ontbrak deze nog. In de loop der komende jaren, wanneer het terrein meer en meer begroeid raakt, zal de soort wel weer afnemen.

4.g. Roofvogels

Tabel. Aantallen territoria roofvogels

Soort	2021	2020	2015
Buizerd	1	1	-
Boomvalk	1	-	-
Steenuil	1	-	1
Aantal territoria	3	1	1

De boomvalk heeft in eerdere jaren geregeld in het Binnenveld gebroed, veelal in oude kraaiennesten in de hoogspanningsmasten. In 2021 heeft hij op een mast in de zuidelijke Binnenveldse Hooilanden gebroed, vlak bij het jagershuisje De Snip. De buizerd broedde in het bosje, de steenuil in een nestkast in een boom achter De Snip.

Samenvattend: In 2021 werden in de zuidelijke Binnenveldse Hooilanden in totaal 667 territoria van vogels vastgesteld, een toename met 10% ten opzichte van de 606 territoria van het jaar daarvoor.

Met 315 territoria vormden de weidevogels verreweg de grootste groep, 47 % van het totaal.

De aantallen watervogels en rietvogels waren ongeveer gelijk met respectievelijk 118 en 114 territoria ongeveer 17% van het totaal. De aantallen struweelvogels en bos- en bosrandvogels daalden zoals verwacht tot 54 en 39 territoria (8 en 6 % van het totaal).

De roofvogels namen toe van 1 naar 3 territoria, en de pionier vogels en koekoek groeiden van 21 naar 24 territoria.

Ten opzichte van het voorafgaande jaar verschenen negen nieuwe broedvogels in het gebied (slobeend, zomertaling, bergeend, waterral, dodaars, grote Canadese gans, knobbelzwaan, boomvalk en steenuil) en verdwenen er vier (roodborsttapuit, zanglijster, tuinfluiter en ekster).

Wulp. Foto Paul Hulshof

5. Bespreking van een aantal soorten

Grutto (n=20)

De natte, schrale graslanden op veen en zand waren in trek bij grutto's. De soort werd al vanaf begin maart gezien. Vaak werden grutto's alarmerend en broedend waargenomen, en nog later in het seizoen werden pullen en oudere jongen gezien. Kennelijk was er voldoende insectenaanbod voor de pullen, al hebben wij het broedsucces niet gekwantificeerd. De oudervogels foerageerden veelal op de omringende weidegronden, vooral aan de Utrechtse kant van de Grift.

Wulp (n=11)

Ook voor de wulp, aanwezig vanaf begin maart, is het gebied kennelijk aantrekkelijk om te broeden. De oudervogels foerageerden vooral op de graslanden aan de overzijde van de Veensteeg. Broedende vogels zijn waargenomen, evenals pullen.

Tureluur (n=26)

Het aantal territoria van de tureluur was in de Nederlandse context groot (zie ook hoofdstuk 8).

Er werd gebroed zowel in de natte graslanden, als rond de plassen, als ook op het maisveld op de hoek van Veensteeg en Werftweg, dat niet bij het natuurontwikkelingsgebied hoort.

Graspieper (n=63)

Deze soort kwam in zeer grote dichtheden voor, en heeft vooral op wat drogere stukken gebroed. Het gebied is mede door de sloten en kades zeker geschikt voor graspiepers. Qua verspreiding valt op dat de territoria zich inderdaad vooral langs de randen en langs de kades bevonden. Abusievelijke telling van in april doortrekkende noordelijke exemplaren kan niet worden uitgesloten, maar lijkt minder waarschijnlijk omdat hoge aantallen ook in maart en in de tweede helft van mei werden gezien.

Kwartel (n = 22)

Een hoog aantal roepende kwartels werd laat in het seizoen gehoord, vooral in het zuidelijk deel langs het fietspad. Op 7, 10 en 11 juli werden 's avonds resp. 17, 18 en 17 kwartels gehoord. Aangezien het totaal aantal broedvogels in Nederland niet hoger is dan 3500 (Sovon) is dit een zeer hoog aantal.

Mogelijk is sprake van een invasie-achtig voorkomen, dat in sommige jaren optreedt. Een territorium betekent bij de kwartel overigens nog geen broedgeval, omdat er bij deze soort vaak geen duurzame partnerband bestaat, alleen rond paring en tot eileg. Daarnaast wordt er veelvuldig van partner gewisseld (Sovon).

Patrijs (n=6)

Hoewel de patrijs gebonden is aan open agrarisch landschap, in hoofdzaak bouwland en extensief hooiland (Sovon), konden er toch 6 territoria worden vastgesteld in het natuurgebied. De territoria bevonden zich vooral aan de randen van het terrein, met andere woorden vlakbij aangrenzend boerenland.

Kwartelkoning (n=1)

Heel bijzonder was de vaststelling van een territorium van de bedreigde kwartelkoning. In juli werd een roepend mannetje diverse keren waargenomen in de buurt van de uitkijktoren, ook door tellers vanuit aangrenzende terreinen. Voor een soort met minder dan 60 territoria in Nederland (Sovon) is dit bijzonder. Een tweede roepend exemplaar werd begin juli eenmaal gehoord bij het meteostation.

Wilde eend (n=15)

De halvering van het aantal territoria wilde eend t.o.v. het jaar daarvoor kan een weerspiegeling zijn van de landelijke trend van geleidelijke afname. Er kan echter ook sprake zijn van concurrentie van andere eendensoorten, die sinds dit jaar zijn verschenen (slobeend, zomertaling) of zijn toegenomen (krakeend, kuifeend).

Slobeend (n=4)

Op en rond de plassen in het gebied van het bosje en het veenstroompje werden vier territoria van de kwetsbare slobeend vastgesteld, een soort die dit jaar voor het eerst broedde in het terrein. De slobeend heeft een voorkeur voor natte laaggelegen graslanden en ondiepe plassen (Sovon). Kennelijk was er voldoende plantaardig voedsel aan het wateroppervlak te vinden. Pullen zijn waargenomen.

Slobeend. Foto: Paul Hulshof

Zomertaling (n=3)

Ook de bedreigde zomertaling verscheen dit jaar voor het eerst met drie territoria. De soort heeft een voorkeur voor plas-dras situaties, die in het gebied dit jaar – mede door het natte voorjaar en mogelijk de doorzettende kwel – ruimschoots voorkwamen. Waarnemingen hadden vooral plaats in april en mei. Pullen werden van de zomertaling niet gezien.

Waterral (n=1)

Voor het eerst werd een territorium van een waterral vastgesteld, in water langs de Veensteeg. De soort is driemaal in het seizoen waargenomen.

Dodaars (n=1)

Ook deze soort heeft voor het eerst in het terrein gebroed, en wel aan de Veenkampensloot. Pullen zijn niet gezien.

Kleine karekiet (n=46)

Vanaf begin mei en met een piek begin juni zijn in hoge dichtheid kleine karekieten gehoord en soms gezien, vooral in de rietkragen langs Grift en Kromme Eem. Transport van voedsel is waargenomen.

Blauwborst (n=11)

Het aantal territoria van de blauwborst verdubbelde ruim ten opzichte van 2020. De territoria bevonden zich op zeer regelmatige afstanden en hoofdzakelijk in de moerassige randen met riet langs Grift en Kromme Eem (9), veenstroompje (1) en Veenkampensloot (1), een biotoop wat sinds de natuurontwikkeling is toegenomen. Landelijk bedraagt de toename 4-5% per jaar. In de periode tussen 30 maart en 26 juni werden op elke zonsopgang-telling blauwborsten waargenomen, zowel zingend als op zicht.

Bosrietzanger (n=20)

De bosrietzanger met diens kenmerkende zang werd gehoord vanaf 16 mei, met een piek rond 1 juni. Er werden maar liefst 20 territoria vastgesteld, allen in de buurt van watergangen en riet (vooral bij de Veenkampensloot), ondanks de relatief beperkte aanwezigheid van weelderige kruidvegetatie waarin gebroed wordt.

Grasmus (n=12)

Grasmussen werden gezien en gehoord van eind april tot eind juni langs de randen van het gebied, vooral aan de Veensteeg laag in bomen, op hekken en in meidoornopslag. De soort nestelt inderdaad graag in randen van natuurgebieden in struiken en ruigtes (Sovon). Het is niet uitgesloten dat incidenteel noordelijke doortrekkers zijn meegeteld.

Boomvalk (n=1)

De boomvalk heeft gebroed op een hoogspanningsmast in het gebied. Kennelijk is er voldoende voedsel in de vorm van zangvogels en grote vliegende insecten (libellen e.d.) in het gebied aanwezig geweest, want begin augustus werden jongen op het nest waargenomen.

Kleine plevier (n=13)

De kleine plevier broedt vooral op zandige strandjes en andere schaars begroeide plekken aan het water. Dit biotoop is in het gebied ruimschoots voorhanden. De meeste territoria werden gevonden ten noorden van het bosje. Donsjongen zijn waargenomen.

6. Waarnemingen van niet-broedvogels

Kemphanen hielden zich in het middenterrein en in de plas ten zuiden van het bosje op in de periode medio maart tot begin mei, met een piek van 23 vogels op 22 april. Er werd ook balts waargenomen, maar een broedgeval vond niet plaats.

Verschillende ruiters verbleven in april en mei in het gebied, met name groenpoot-, bos- en zwarte ruiters. Een bijzonderheid was een paartje steltkluut, foeragerend in de Kromme Eem.

Diverse keren werden witgatjes gezien, en op 30 april trok een groep van 30 regenwulpen door.

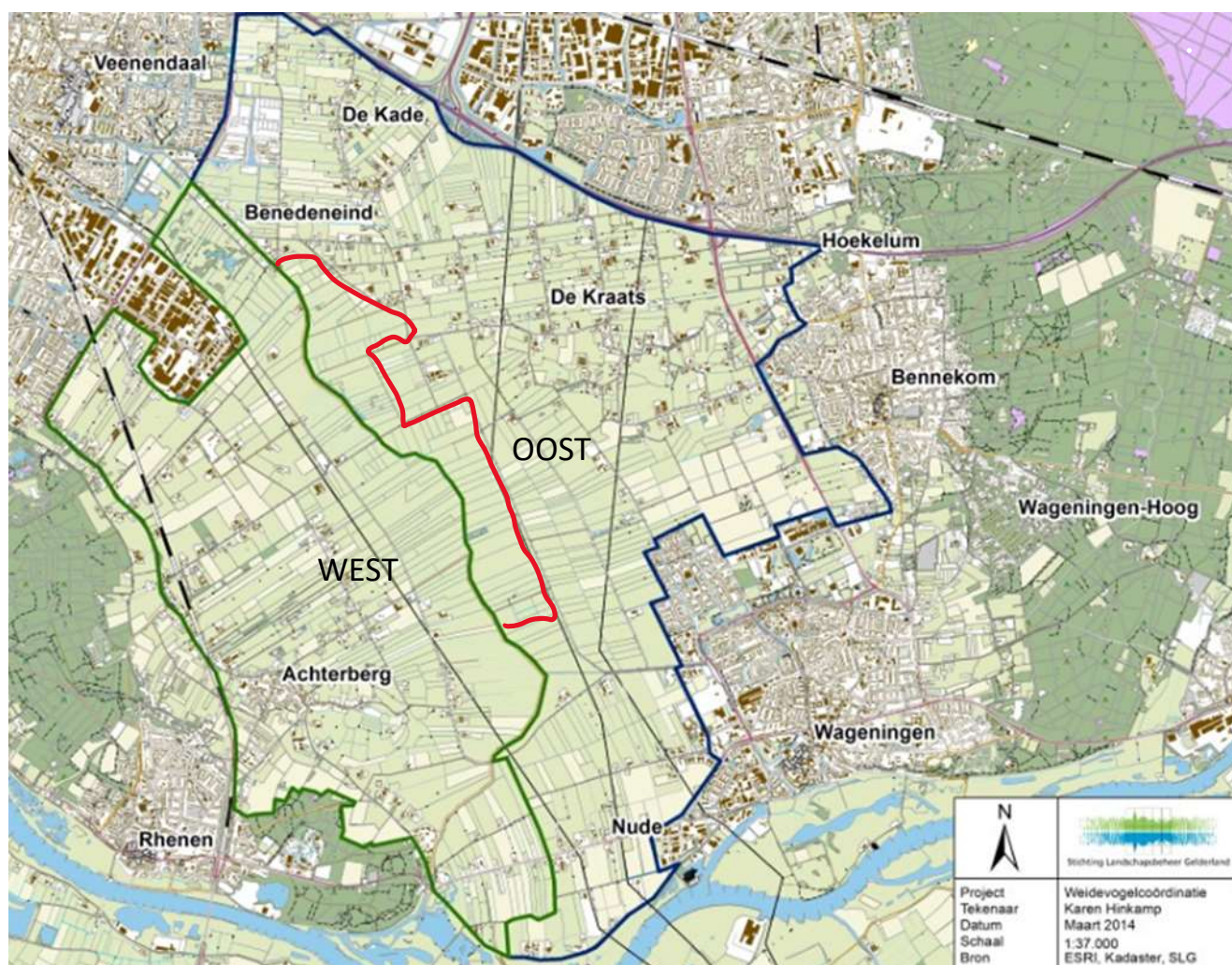
Verder werden in maart enkele pijlstaarten waargenomen, en een paar keer een ooievaar, lepelaar, aalscholver, zilverreiger, visdief en kleine mantelmeeuw. De slechtvalk is een paar maal gezien, evenals de torenvalk en de bruine kiekendief.

7. Vergelijking met resultaten weidevogelwerkgroep Binnenveld-Oost in 2021

In het Binnenveld zijn al geruime tijd twee weidevogelwerkgroepen actief, respectievelijk de WBW ten westen van de Grift (Utrecht) en de WBO ten oosten van de Grift (Gelderland - zie kaartje).

Men richt zich op het vinden en beschermen van nesten en het realiseren van kuikenland, een en ander in samenwerking met de betrokken agrariërs.

In het gebied van de WBO ten oosten van de Grift, exclusief de natuurgebieden (op onderstaande kaart in rood), werden op ongeveer 1000 hectare de volgende nesten van weidevogels gevonden: grutto 1, scholekster 2, wulp 7, tureluur 11, kievit 324.

Met uitzondering van de kievit zijn de aantallen weidevogels in de (veel kleinere) zuidelijke Binnenveldse Hooilanden een veelvoud hoger: grutto 20, wulp 11, tureluur 26, scholekster 8. De buiten het natuurgebied broedende weidevogels concentreerden zich op de graslanden tussen Veensteeg en Slagsteeg (wulpen), en de overige graslanden grenzend aan de Binnenveldse Hooilanden (tureluur en grutto).

Het belang van de zuidelijke Binnenveldse Hooilanden voor de broedgelegenheid van weidevogels wordt hiermee verder onderstreept.

8. Vergelijking weidevogels met gerenommeerde weidevogelgebieden

Hoewel de zuidelijke Binnenveldse Hooilanden geen officieel weidevogelgebied zijn, lijken de dichtheden weidevogels zodanig dat een vergelijking met gerenommeerde weidevogelgebieden elders in Nederland op zijn plaats is. In de literatuur zijn dichtheden van de volgende gebieden of delen daarvan gevonden: `

Dichtheden weidevogels (aantal territoria/100 hectare)

	<u>Eemland¹</u> (2015) Bikkers- polder 149 ha	<u>Eemland²</u> (2016) ANLb 1478 ha	<u>Eemland³</u> (2019) Weidevogel- kernegebied 3362 ha	<u>Arkemheen⁴</u> (2014) deelgebied 276 ha	<u>Greidhoeke⁵</u> Friesland 2020 350 ha	<u>Zuidelijke Binnenveldse Hooilanden</u> 2021 175 ha
Grutto	6,1	20,1	14,3	40,9	69,7	11,4
Kievit	24,2	34,6	13,8	73,5	44,9	69,1
Tureluur	8,1	11,7	6,2	27,4	27,1	14,9
Scholekster	2,7	6,1	2,9	4,1	6,3	4,6

1. Sovon rapport 2015/30. Tellingen van grutto's en andere weidevogels in de provincie Utrecht in 2015
2. Collectief Eemland. Voortgangsrapportage collectief Ark & Eemlandschap 2016
3. Van der Goed & Groot. Weidevogels in de provincie Utrecht, 2019.
4. Sovon rapport 2015/06. Broedvogels van Arkemheen en Delta Schuitenbeek in 2014.
5. Weidevogelbroedseizoen 2020 in de Greidhoeke. Natuurmonumenten, 10 december 2020

De dichtheid van met name tureluur en scholekster ligt in de zuidelijke Binnenveldse Hooilanden in de lijn van de andere gebieden, die van de kievit is zelfs hoger dan die in Eemland en de Greidhoeke. De grutto blijft echter wat achter. De voorlopige conclusie kan zijn dat de zuidelijke Binnenveldse Hooilanden nu al de vergelijking met gerenommeerde weidevogelgebieden aankan.

Er moet echter wel worden bedacht dat in Eemland, Arkemheen en de Greidhoeke de aantallen zijn vastgesteld door daadwerkelijk gevonden nesten, terwijl in de zuidelijke Binnenveldse Hooilanden voor het grootste deel van het terrein de (indirecte) BMP-methode is gebruikt, (aangevuld met visuele kievitnest waarnemingen door weidevogelbeschermers, met name het noordoostelijke deel grenzend aan de Werftweg) en visuele waarnemingen van paren met pullen etc. (zie paragraaf methoden). Verdere kanttekeningen zijn dat de aangegeven gebieden ongelijk zijn van grootte, uiteenlopend beheer kennen (agrarisch, agrarisch natuurbeheer, natuurgebied), en in sommige gevallen al heel lang als weidevogelgebied worden beheerd.

In 2022 wordt het natuurareaal in het Binnenveld uitgebreid met zo'n 70 hectare aan de Utrechtse kant (Achterbergsche Hooilanden). Wellicht kan het gebied, samen met de Bennekomse Meent, de Hellen, de Groene Grens en de omringende agrarische terreinen dan verder uitgroeien tot een erkend weidevogelgebied.

9. Toekomstperspectief

Naast het perspectief door de optredende groei van het natuurgebied in het Binnenveld als geheel, kan het volgende worden opgemerkt voor de zuidelijke Binnenveldse Hooilanden als zodanig.

Het is te verwachten dat de verdere ontwikkeling van het terrein leidt tot meer en blijvende plas-dras situaties, toename van het areaal aan ouder riet en van de ruigtevegetatie.

Hiermee gepaard gaande zal de insectenrijkdom naar verwachting eveneens toenemen.

Voorzichtig kan worden voorspeld dat het aantal broedende weidevogels verder zal groeien, en mogelijk ook dat van de rietvogels, met name de blauwborst. Ook de bosrietzanger zal van de toename in ruigtevegetatie kunnen profiteren. Of de openheid, grootte en rust van het totale gebied genoeg is voor de toename van de grutto, kan moeilijk worden voorspeld.

Het uitgroeien van de meidoornhaag langs de Veensteeg zal kunnen leiden tot enige toename van soorten als grasmus en andere struweelvogels.

Door de toenemende begroeiing van het gebied zullen pioniervogels als kleine plevier en witte kwikstaart naar verwachting afnemen.

Als nieuwe broedvogels wordt gehoopt op de roerdomp, het porseleinhoen, de bruine kiekendief en wellicht de kemphaan. Ook een territorium van de steltkluut kan tot de mogelijkheden behoren.

10. Bronnen

Naast de in de tekst genoemde publicaties is gebruik gemaakt van de volgende bronnen:

- Achtergronddocument Binnenveldse Hooilanden, 2022. Stichting Mooi Binnenveld
- Sovon, BMP-methode. Handleiding broedvogelonderzoek. BMP en kolonievogels, 2016.
- Sovon, soortbeschrijvingen: kwartel, patrijs, graspieper, slobend, kwartelkoning, bosrietzanger, grasmus, boomvalk
- Jaaroverzicht 2021. Weidevogelwerkgroep Binnenveld-Oost
- Weer online. Jaaroverzicht 2021

11. Bijlagen

11.1 Tellers VWG Wageningen, VWG Ede en weidevogeltellers

11.2 Verspreidingskaarten van enkele soorten en soortgroepen

Februari 2022

Ede/Wageningen, Gert van der Meer en Linus van der Plas

Bijlage 1. Tellers VWG Wageningen, VWG Ede en weidevogeltellers

Van de VWG Wageningen hebben geteld:

Eric Minke
Erik Simons
Nico de Koning
Linus van der Plas
Benjamin Wagener

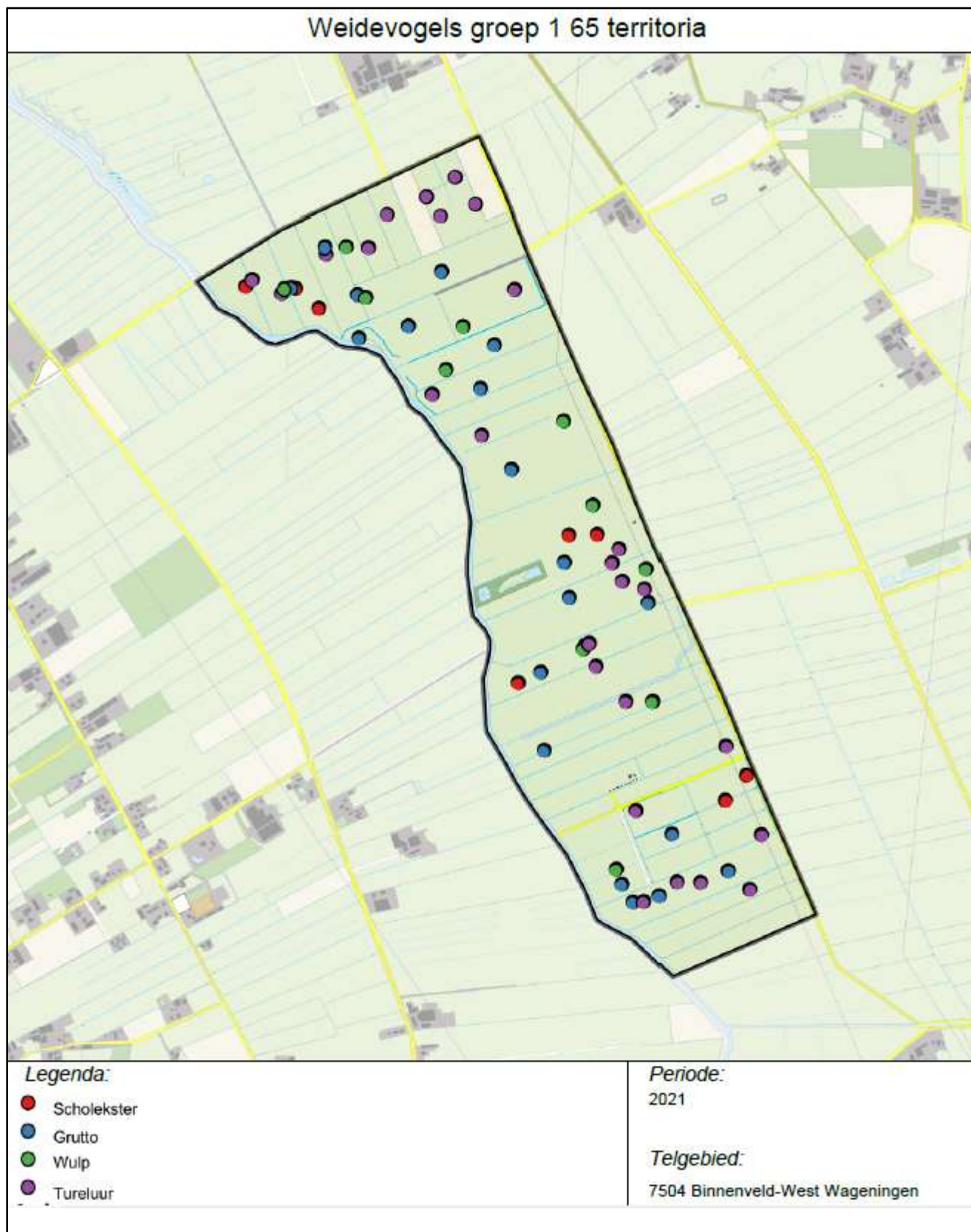
Van de VWG Ede hebben de volgende tellers meegedaan:

Dico Wijma
Rik Nagtegaal
Ineke van Dis
Marloes Remijnse
Catrinus Nouta
Dick Krijtenburg
Leen Walraven
Jacob Kamphuis
Gert van der Meer
José Muisers
Hans Westendorp

De gespecialiseerde weidevogeltellers waren de volgende personen:

Driek Enserink
Ardy Rekers
Chris Bosch
Femke Jochems
Henk van Paassen

Bijlage 2. Verspreidingskaarten (Bron: Sovon)

Weidevogels groep 2 101 territoria

Legenda:

- Veldleeuwerik
- Graspieper
- Gele Kwikstaart
- Telgebied

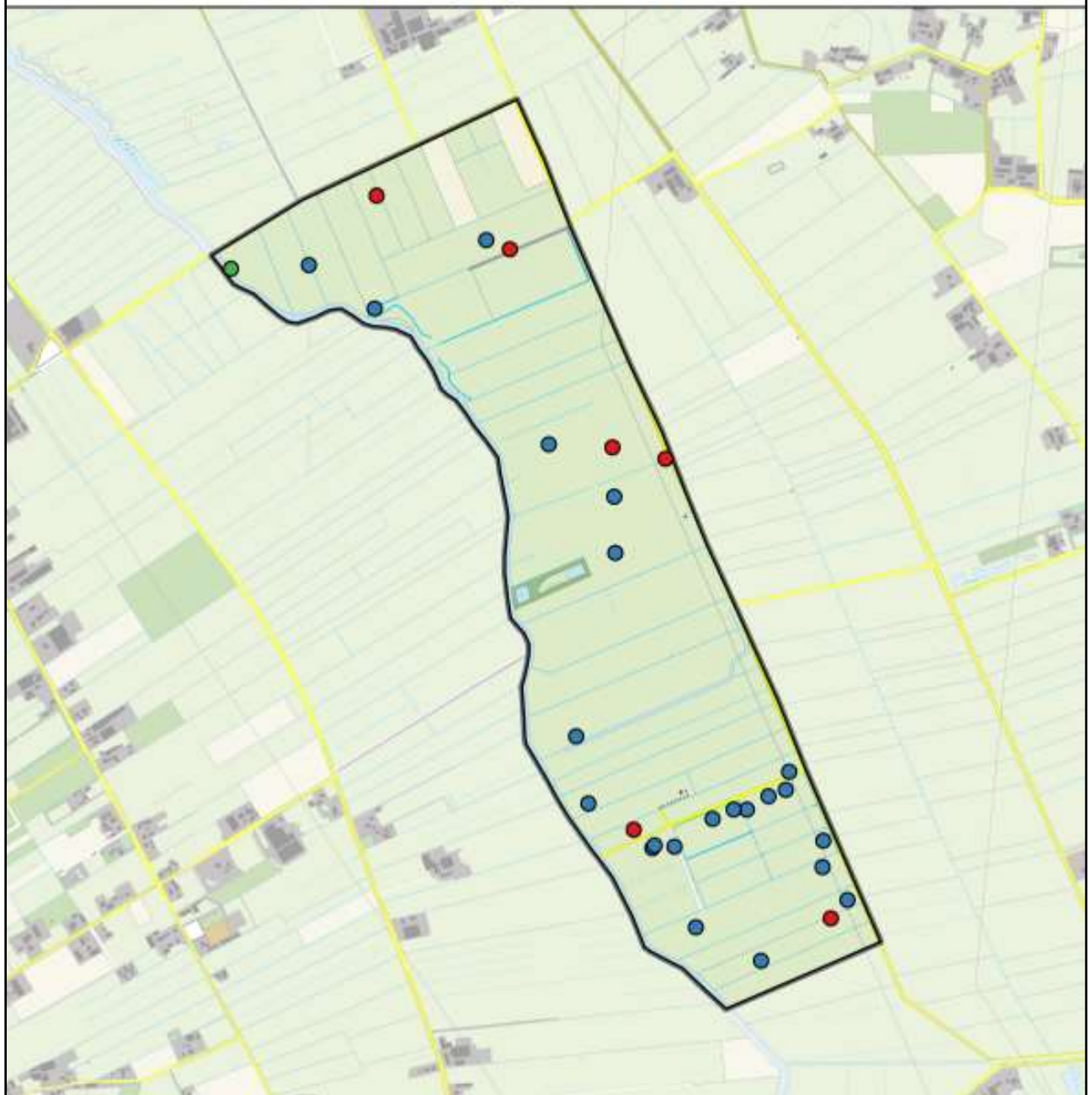
Periode:

2021

Telgebied:

7504 Binnenveld-West Wageningen

Weidevogels groep 3 29 territoria

Legenda:

- Patrijs
- Kwartel
- Kwartelkoning
- Telgebied

Periode:

2021

Telgebied:

7504 Binnenveld-West Wageningen

Kievit 121 territoria

Legenda:

- Kievit
- Telgebied

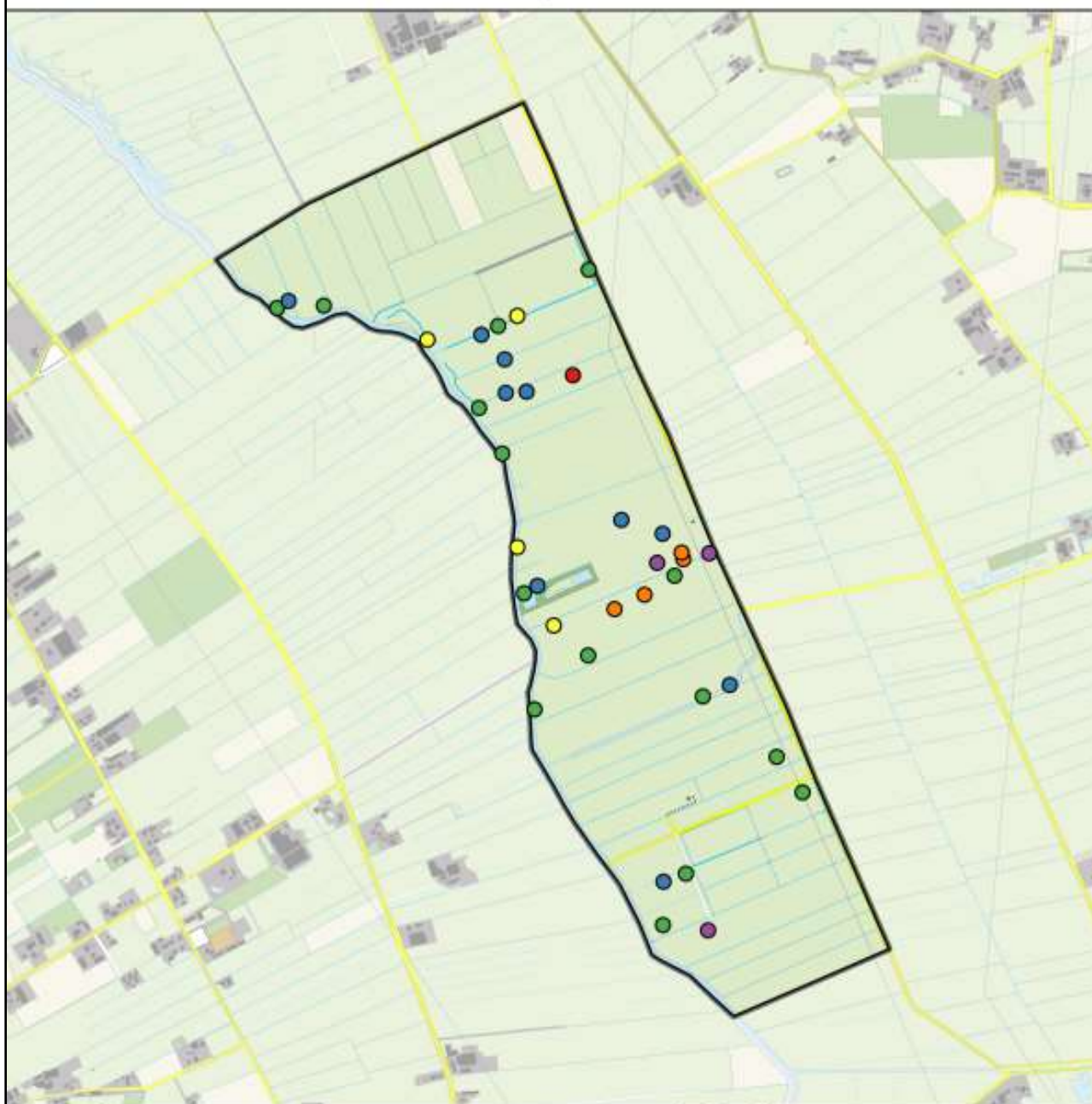
Periode:

2021

Telgebied:

7504 Rinnenveld West Waneninnen

Eenden 37 territoria

Legenda:

- Bergeend
- Krakeend
- Wilde Eend
- Zomertaling
- Slobeend
- Kuifeend

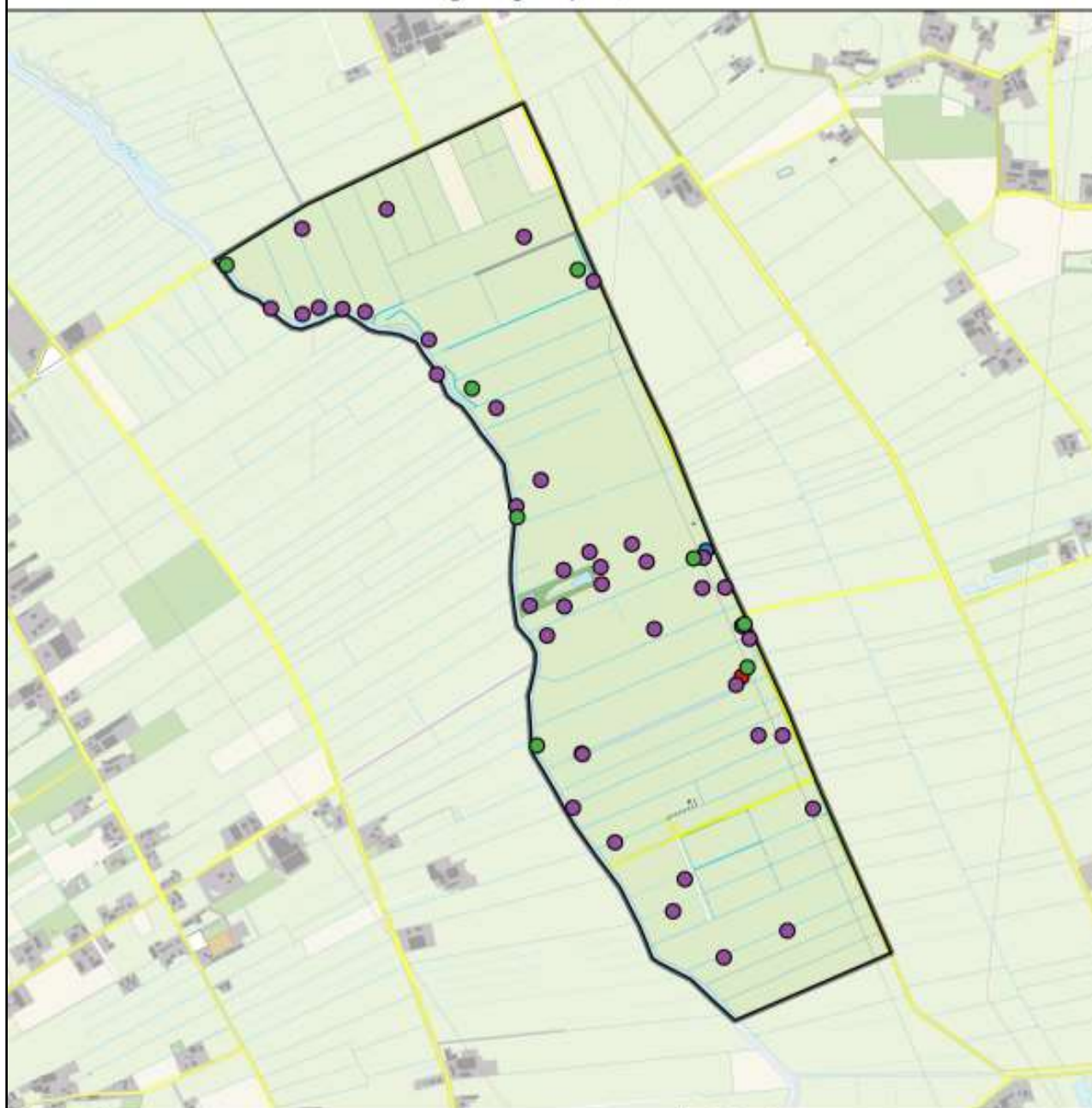
Periode:

2021

Telgebied:

7504 Binnenveld-West Wageningen

Watervogels groep 2 51 territoria

Legenda:

- Dodaars
- Waterral
- Waterhoen
- Meerkoet
- Telgebied

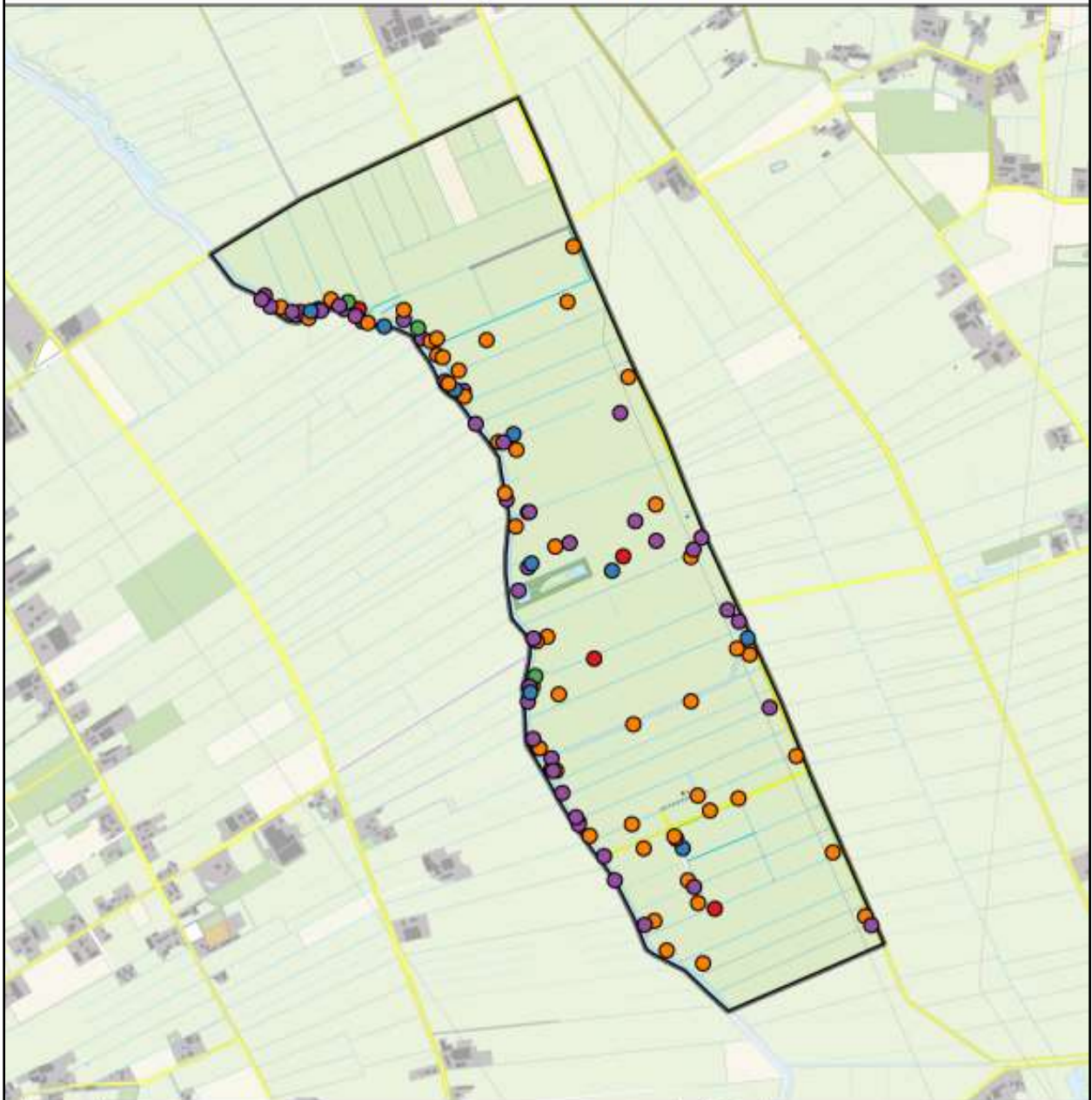
Periode:

2021

Telgebied:

7504 Binnenveld-West Wageningen

Rietvogels 114 territoria

Legenda:

- Watersnip
- Blauwborst
- Rietzanger
- Kleine Karekiet
- Rietgors
- Telgebied

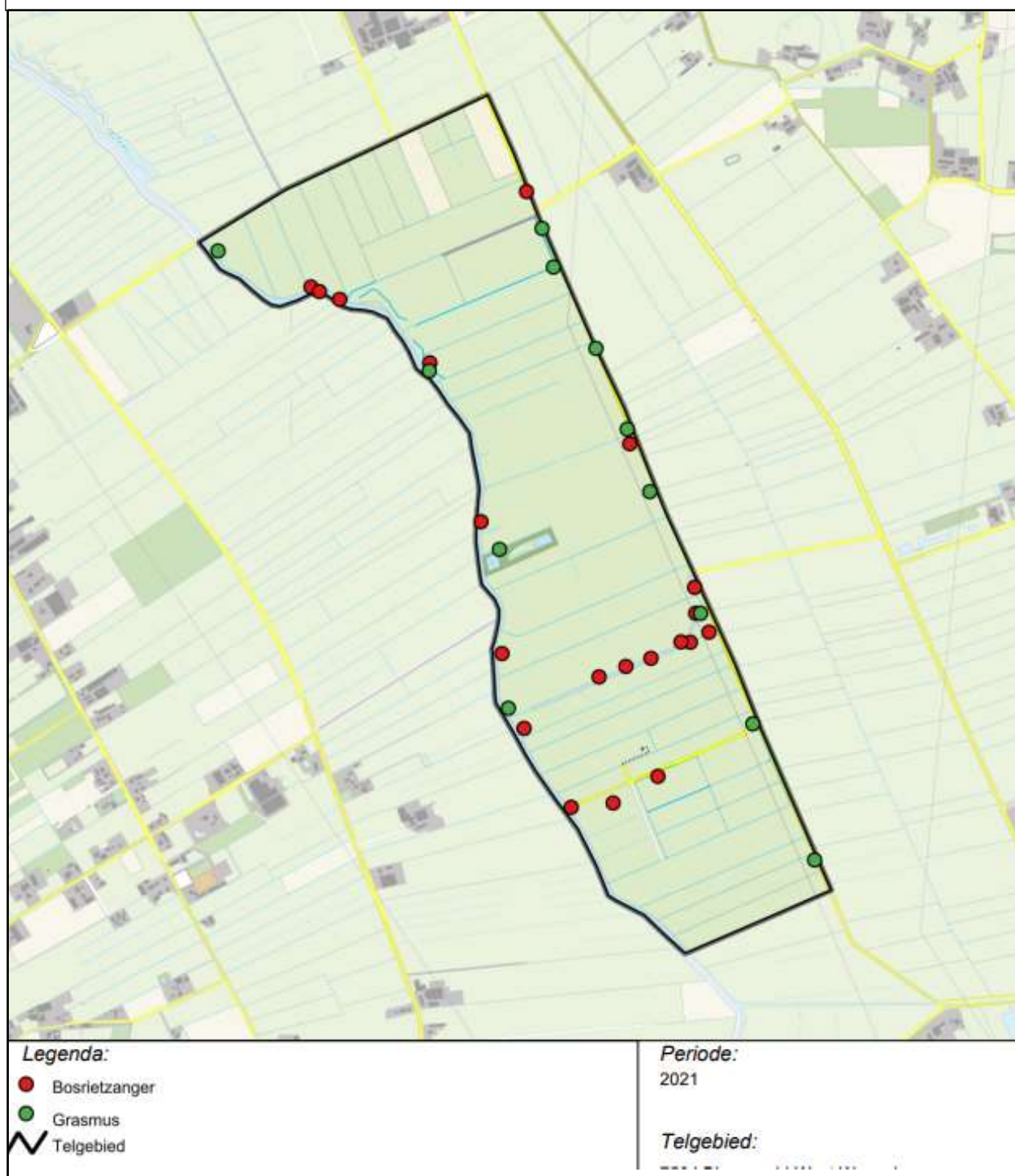
Periode:

2021

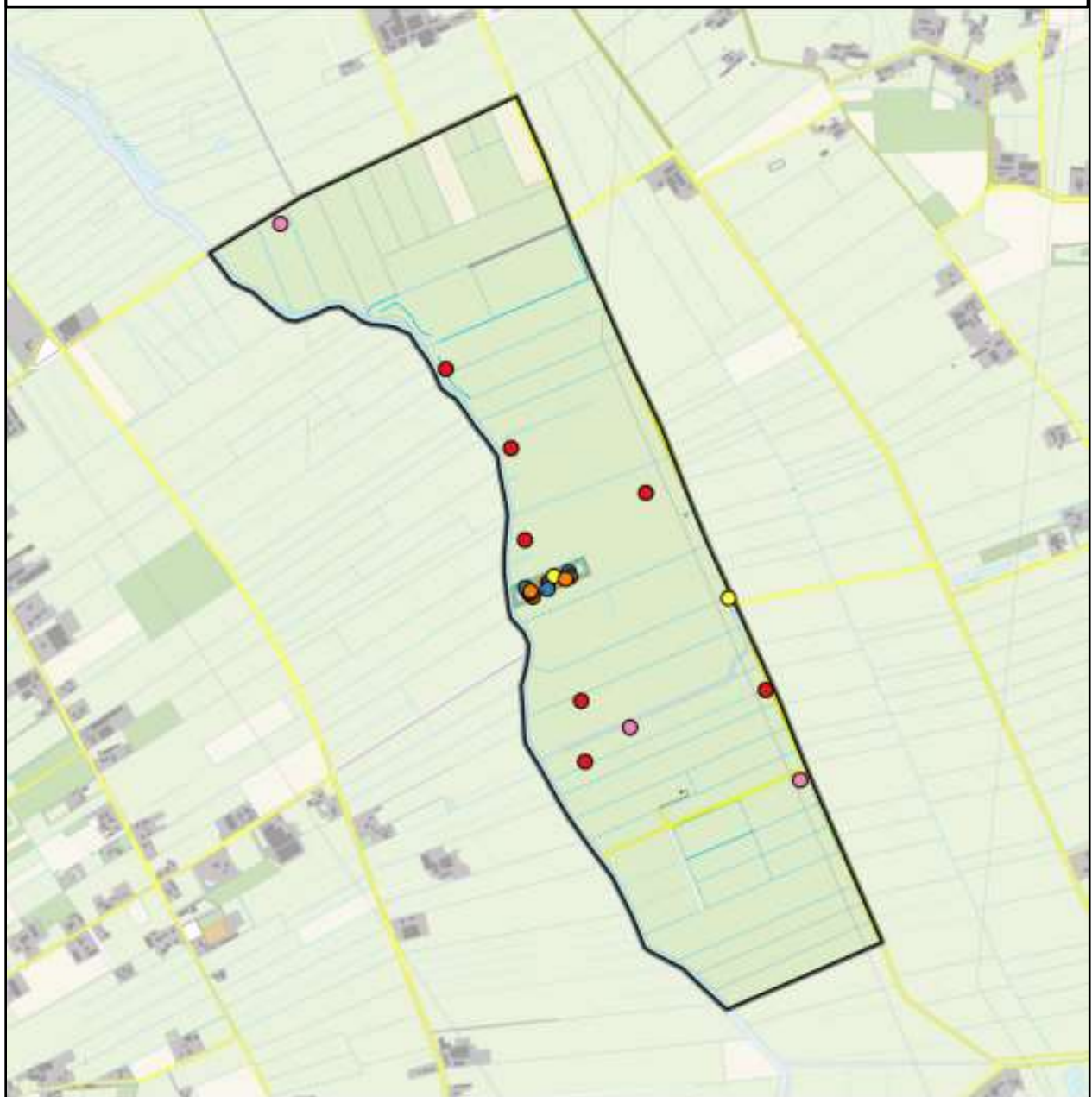
Telgebied:

7504 Binnenveld-West Wageningen

Bosrietzanger en grasmus 32 territoria

Struweelvogels (excl. Grasmus en Bosrietzanger) 22 territoria

Legenda:

- Fazant
- Winterkoning
- Heggenmus
- Roodborst
- Mereel
- Spotvogel
- Zwartkop
- Kneu
- Telgebied

Periode:

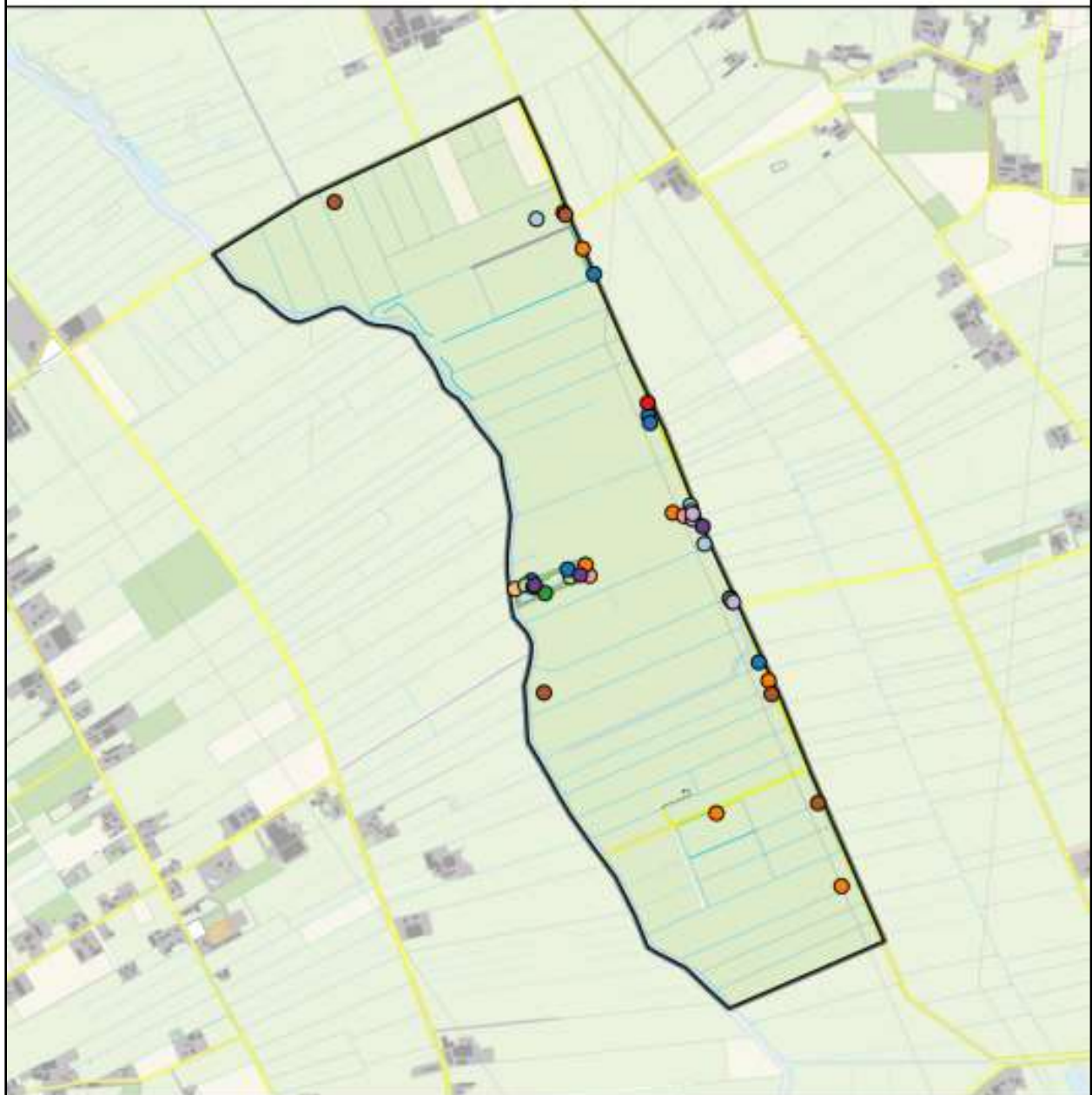
2021

Telgebied:

7504 Binnenveld-West Wageningen

Sovon

Bos- en bosrandvogels 40 territoria

Legenda:

- Holenduif
- Houtduif
- Tjiftjaf
- Pimpelmees
- Koolmees
- Gaai
- Ekster
- Zwarte Kraai
- Ringmus
- Vink
- Groenling
- Putter
- Telgebied

Periode:

2021

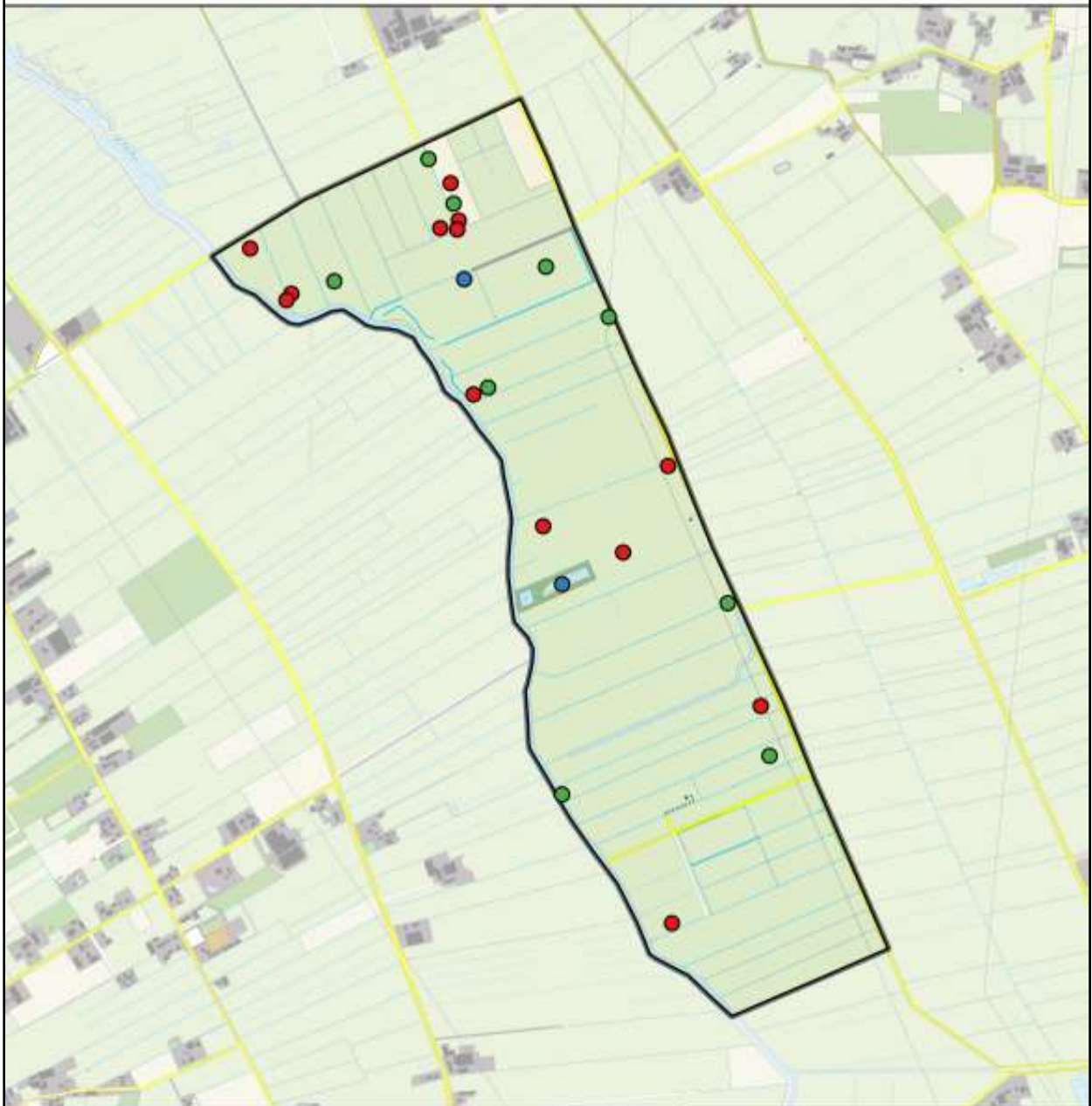
Telgebied:

7504 Binnenveld-West Wageningen

0 0.4 0.8 km

Pioniervogels en koekoek 24 territoria

Legenda:

- Kleine Plevier
- Koekoek
- Witte Kwikstaart
- Telgebied

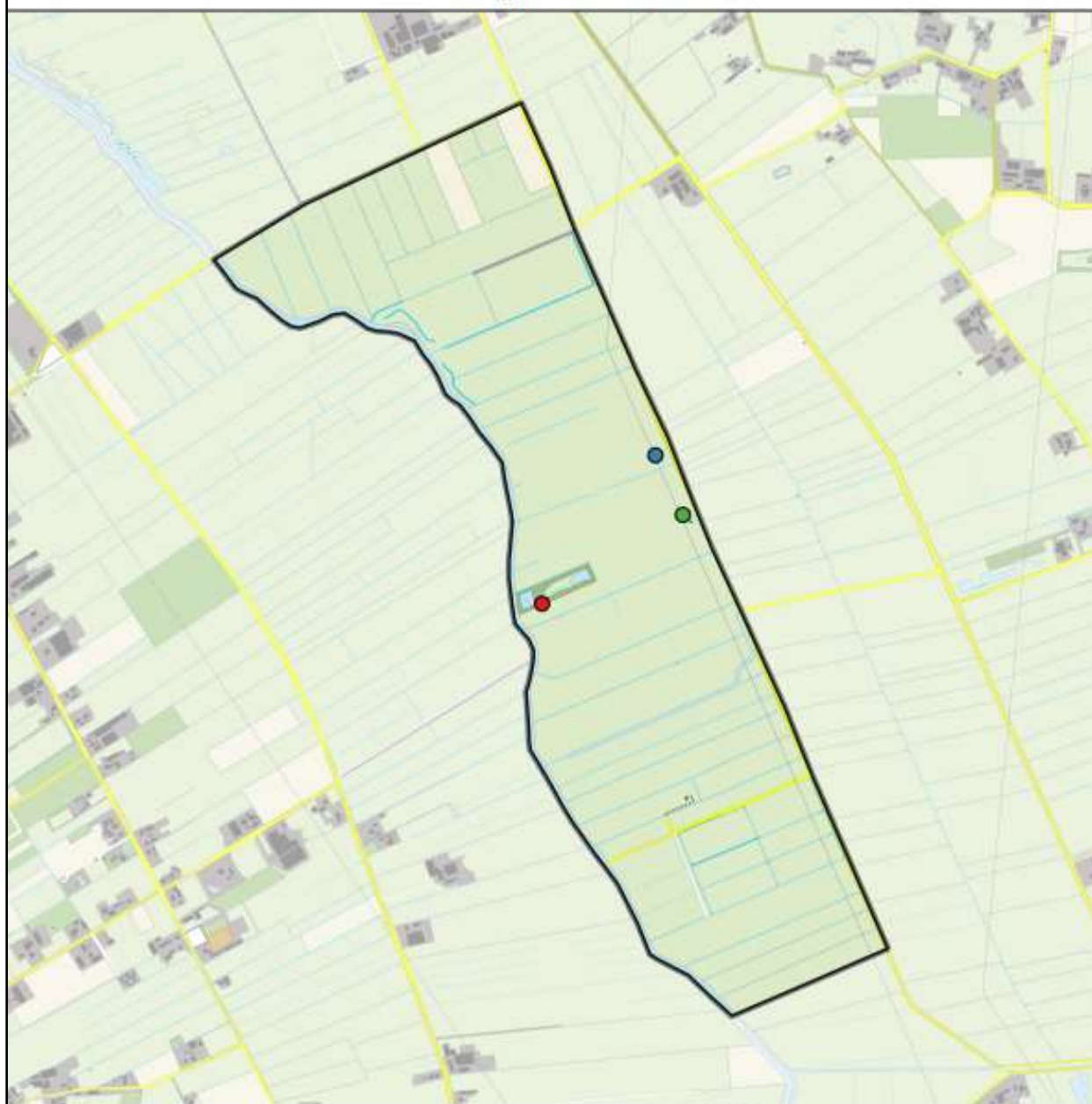
Periode:

2021

Telgebied:

7504 Binnenveld-West Wageningen

Roofvogels 3 territoria

Legenda:

- Bulzerd
- Boomvalk
- Steenuil
- Telgebied

Periode:

2021

Telgebied:

7504 Binnenveld-West Wageningen